

บทที่ 1

บทนำ



ความสำคัญของปัญหา

งานศึกษาเรื่อง “ภาพลักษณ์ของชาวจีนในนวนิยายไทย พ.ศ. 2512-2533” นี้ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของชาวจีนที่ปรากฏในนวนิยายไทยช่วง พ.ศ. 2512-2533 มิติมุมมองการศึกษาจะกระทำโดยการศึกษานวนิยายที่ผลิตและเผยแพร่ในช่วงเวลานั้น จากการศึกษาดังกล่าวจะแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงตลอดจนการสร้างความนิยามของคำว่า “ชาวจีน” ที่เกิดขึ้นในสังคมตลอดระยะเวลา 3 ทศวรรษ ตั้งแต่มีการพัฒนาประเทศ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ประเด็นสำคัญของการศึกษาอยู่ที่การทำความเข้าใจ และอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมกับบริบททางสังคมต่อการสร้างและเปลี่ยนแปลงความหมายของ “ชาวจีน” พร้อมกับเชื่อมโยงให้เห็นว่า บริบททางสังคมมีผลต่อการสร้างภาพลักษณ์ของชาวจีนในนวนิยายไทย พ.ศ. 2512-2533 อย่างไรก็ตาม สำหรับความสำคัญของประเด็นและมิติมุมมองของการศึกษานี้ กล่าวได้ว่าการศึกษาเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของชาวจีนเป็นการศึกษาที่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นเชื้อชาติ (Race) และ กลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Group) ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งของสังคมไทย กล่าวคือ ปัญหาการเมืองแบบชาตินิยมกีดกันทางเชื้อชาติ (Racism) และ การมุ่งเน้นความเป็นเอกภาพทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม ก่อให้เกิดการละเลยความหลากหลายทางชาติพันธุ์ และวัฒนธรรม¹

ปัญหาประการหนึ่งของชาวจีนในไทย คือ ปัญหาการเมืองแบบเชื้อชาตินิยมและการสร้างความเป็นเอกภาพทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม โดยถูกทำให้เป็น “คนอื่น” ผ่านการนิยาม “ความเป็นคนไทย” โดยรัฐที่อาศัยบรรทัดฐาน วัฒนธรรมของชนชั้นสูงเป็นเกณฑ์และกำหนดให้วัฒนธรรมที่แตกต่างเป็น “อื่น” ทั้งที่ตามความเป็นจริงของสังคมไทยนั้น ชาวจีนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นองค์ประกอบสำคัญในแง่วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ความไม่ลงรอยกันระหว่างความเป็นจริงของสังคม และ “ความเป็นจีน” หรือ ความเป็น “อื่น” ที่นิยามโดยรัฐ ถือเป็นปัญหาของสังคมไทย ดังที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้ชี้ว่า “ความเป็นจีน” ที่แท้จริงแล้วเป็นส่วนที่กำเนิดและพัฒนาในสังคมไทยชาติไทยต้องมีพื้นที่สำหรับความเป็น “จีน” เพราะจะเป็นพลังและความมั่นคงแก่ชาติมากกว่าก็คิดกันให้เป็น “อื่น” ตลอดไป²

¹ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “คนไทยกับ 3 คำถามเจ้าปัญหา: เชื้อชาติ-กลุ่มชาติพันธุ์-อัตลักษณ์,” *ศิลปวัฒนธรรม* 26, 9 (กรกฎาคม 2548), หน้า 52-53.

² เกษียร เตชะพีระ, *แลลลอคลายมังกร รวมข้อเขียนว่าด้วยความเป็นจีนในสยาม* (กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2537), หน้า 8-9.

เช่นเดียวกับที่เกอียร เดชะพีระ ได้ชี้ในประเด็นเดียวกัน รวมไปถึงขยายความในประเด็นเกี่ยวกับสังคมจีนและความเป็นจีนในเมืองไทย ที่บ่งชี้ว่าสังคมจีนที่แยกออกจากสังคมไทยโดยสิ้นเชิง และ “ความเป็นจีน” ที่บริสุทธิ์ทางเชื้อชาติ เป็นภาพลวงตาหรือมายาการ โดยที่ชาวจีนในไทยมี “ความเป็นจีนสยาม” ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมที่ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมที่หลากหลายในสังคมไทยและแตกต่างจาก “ความเป็นจีน” ของชาวจีนในประเทศจีน¹

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าการศึกษเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของชาวจีนเป็นการทำความเข้าใจประเด็นการสร้างและเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ของชาวจีน อันเป็นส่วนหนึ่งของการเคลื่อนไหวที่ท้าทายหรือเปลี่ยนแปลง การเมืองแบบเชื้อชาตินิยมที่กีดกันทางเชื้อชาติ รวมทั้ง การสร้างเอกภาพทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม ตลอดจนการสร้างภาพลักษณ์ “ความเป็นจีนสยาม” ที่ต่างจากชาวจีนในประเทศจีน และมีความสัมพันธ์กับ “ความเป็นคนไทย”

ด้านมุมมองของการศึกษานี้จะได้ทำความเข้าใจ ภาพลักษณ์และการสร้างภาพลักษณ์ของชาวจีน พ.ศ. 2512-2533 ที่ปรากฏสะท้อนหรือแฝงในนวนิยาย โดยอาศัยแนวความคิดที่ว่า การเขียนและการอ่านหนังสือเป็นวิธีการหนึ่งในการแข่งขันและต่อสู้กันในการนำเสนอและเปลี่ยนแปลงความหมายของสิ่งที่ถูกเขียนถึง ภายในความคิดของผู้อ่าน อันนำไปสู่การจัดความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่ถูกเขียนถึงกับสิ่งอื่นๆ² โดยนัยหนึ่ง คือ ผู้ศึกษาได้มองถึงการสร้างและนำเสนอภาพลักษณ์ของชาวจีนผ่านงานเขียนประเภทนวนิยายที่สื่อให้ผู้อ่านเกิดความคิดเกี่ยวกับชาวจีน ในทิศทางที่เสนอในนวนิยาย สำหรับการศึกษาด้านวรรณกรรม ถือได้ว่าการเขียนงานลักษณะนี้ด้านหนึ่ง มีความสอดคล้องกับแนวการศึกษาวรรณกรรมแบบสังคมนิยม (Realistic) อันเป็นแนวคิดทฤษฎีพื้นฐานด้านวรรณกรรมในสังคมสมัยใหม่ที่มองว่า งานวรรณกรรมเป็นสิ่งแสดงถึงมนุษย์และสังคม โดยสภาพการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างงานวรรณกรรม³ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ บริบททางสังคมมีอิทธิพลต่อการเขียนวรรณกรรม ดังนั้น เนื้อหาของวรรณกรรมจึงสะท้อนภาพสังคมในบริบทที่วรรณกรรมนั้นผลิตขึ้นมา

ในกรณีการศึกษาภาพลักษณ์ของชาวจีนในนวนิยาย ประเด็นที่จะใช้ในการมองและอธิบายอยู่ที่ความสัมพันธ์ระหว่างบริบททางประวัติศาสตร์และ นวนิยายที่ใช้ในการศึกษา ลักษณะที่ชี้ว่าบริบททางประวัติศาสตร์มีอิทธิพลต่อการเขียนนวนิยายที่เสนอภาพลักษณ์ของชาวจีน อย่างไรก็ตาม การศึกษาวรรณกรรมแนวสังคมนิยมมีข้อจำกัดหรือข้อวิพากษ์ในแวดวงวิชาการทางด้านวรรณกรรม โดยมีการวิพากษ์ที่ชี้ว่าการศึกษาวรรณกรรมแนวนี้ได้ให้ความสำคัญกับบริบททางสังคม หรือปัจจัย

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 31-56.

² ธเนศ วงศ์ยานนาวา, “ท่อง” ไปในแดนโพสต์โมเดิร์น: อัตลักษณ์และความแตกต่างในการเมือง,” รัฐศาสตร์สาร 21, 2 (2542), หน้า 357-365.

³ นพพร ประชากุล และ ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช, “ทฤษฎีวรรณกรรม,” วารสารร่วมพฤษ 15, 2 (ตุลาคม 2539- มกราคม 2540), หน้า 28-29.

ภายนอกที่มีอิทธิพลต่อวรรณกรรมและตัวบทวรรณกรรมในลักษณะผิวเผิน ทำให้ละเลยรายละเอียดเรื่องคุณค่าและความหมายด้านเนื้อหาสาระของวรรณกรรม⁶ ดังนั้นการศึกษานี้จึงได้ศึกษาวรรณกรรมในฐานะสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งได้ศึกษาถึงความหมายและคุณค่าต่างๆที่ปรากฏในตัวบทวรรณกรรม อันเป็นแนวคิด ประสบการณ์ รวมทั้งสภาพสังคมที่ผู้เขียนได้นำมาสะท้อนผ่านวรรณกรรม เข้ามาช่วยในการศึกษาเพื่อก้าวข้ามข้อจำกัดของการศึกษาวรรณกรรมแนวสังคมนิยม⁷

นอกจากนี้การศึกษาภาพลักษณ์ของชาวจีนในนวนิยาย ได้นำประเด็นเกี่ยวกับมิติการศึกษาวรรณกรรมว่า บริบททางสังคมมีผลต่อการสร้างภาพลักษณ์ของคนจีนที่ปรากฏในนวนิยายไทย พ.ศ. 2512-2533 ซึ่งมีฐานะในการให้คุณค่าและความหมาย “ชาวจีน” ที่เลื่อนไหลไม่คงที่และเป็นพื้นที่ในการสร้างและนำเสนอภาพลักษณ์ของคนจีนทั้งโดยรัฐและโดยชาวจีนตลอดจนกลุ่มลูกหลานชาวจีน เช่น กฎหมาย นโยบาย และงานวรรณกรรม เป็นต้น ประเด็นและมุมมองของการศึกษาที่กล่าวมาทั้งหมด โดยสรุปแล้วกล่าวได้ว่าเป็นการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจประเด็นปัญหาเกี่ยวกับชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นปัญหาหนึ่งของสังคมไทย ที่มีการผสมผสานระหว่างการศึกษาด้านประวัติศาสตร์และมิติของทฤษฎีวรรณกรรม อันเป็นการศึกษาที่มีลักษณะไม่มากนักทั้งในสาขาประวัติศาสตร์และสาขาวรรณกรรม

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

การศึกษานี้ต้องการศึกษาเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของคนจีนในนวนิยายไทยระหว่าง พ.ศ. 2512-2533 ในประเด็นต่อไปนี้

1. ความหมายและพัฒนาการของภาพลักษณ์ชาวจีนในนวนิยายไทย พ.ศ. 2512-2533
2. บริบททางประวัติศาสตร์และปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างภาพลักษณ์ของชาวจีนตั้งแต่ พ.ศ. 2512-2533

สมมติฐาน

1. ภาพลักษณ์ของคนจีนในนวนิยายช่วงทศวรรษ 2510 แสดงให้เห็นถึง ความขยับประหยัคมัธยัสถ์ สุจริต อุดม กตัญญู ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีจีนและบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นปฏิกิริยาได้ตอบกับภาพลักษณ์ของชาวจีนที่มีอยู่ในสังคมไทย ต่อมาในช่วงทศวรรษ 2520

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 30.

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 39-40.

ภาพลักษณ์ของชาวจีนยังคงมีภาพลักษณ์ในทางที่ดี อีกทั้งยังมีการสร้างภาพลักษณ์ให้มีความเป็นไทยมากขึ้น จนมาถึงกลางทศวรรษ 2530 จะเห็นภาพลักษณ์ของชาวจีนในเมืองไทยที่ประสบความสำเร็จทางธุรกิจ รวมทั้งเข้าไปสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจ และมีบทบาททางการเมืองมากขึ้น

2. ภาพลักษณ์ของคนจีนในนวนิยายไทย พ.ศ. 2512-2533 มีความสัมพันธ์กับสำนักการรับรู้ความเป็นจีน กระแสความสนใจเรื่องจีน ความตื่นตัวเรื่องสิทธิและเสรีภาพของประชาชน การผ่อนคลายนโยบายของรัฐที่มีต่อชาวจีน และการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศที่ก่อตัวขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2512-2533

วิธีการศึกษา

การศึกษาภาพลักษณ์ของชาวจีนในเมืองไทยที่ปรากฏผ่านนวนิยายไทย ได้มีการศึกษาและค้นคว้าข้อมูลผ่านนวนิยายไทย พ.ศ. 2512-2533 รวมทั้งศึกษางานวรรณกรรมและนวนิยายก่อนหน้า เพื่อศึกษาถึงพัฒนาการของนวนิยายไทย อีกทั้งศึกษาเอกสารทางประวัติศาสตร์ เช่น กฎหมาย พระราชบัญญัติ และหนังสือพิมพ์ เพื่อจะได้เข้าใจถึงบริบททางประวัติศาสตร์ที่ส่งผลต่อการเขียนนวนิยายในช่วงเวลาดังกล่าวด้วย

ขอบเขตในการศึกษา

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ศึกษานโยบายของรัฐ กฎหมาย และงานวรรณกรรมของกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับชาวจีนในเมืองไทย ที่มีมาตั้งแต่ทศวรรษ 2480 ซึ่งมีลักษณะในทางกีดกันเชื้อชาตินวนิยายที่ใช้ทำการศึกษานี้มีจำนวน 12 เล่ม มีชาวจีนเป็นผู้ดำเนินเรื่อง เริ่มประพันธ์ระหว่าง พ.ศ. 2512-2533 คือ เรื่อง จดหมายจากเมืองไทย ของ โบตัน (พ.ศ. 2512) ส่วนจุดสิ้นสุดได้ใช้ เรื่อง ลอคลายมังกร ของ ประภัสสร เสวิกุล (พ.ศ. 2533) มาใช้ในการศึกษา

นอกจากนี้ วิทยานิพนธ์เล่มนี้ยังได้วิเคราะห์ภาพลักษณ์ของชาวจีนในเมืองไทยที่ปรากฏในนวนิยายว่ามีความสอดคล้องกับสภาพสังคม การเมือง เศรษฐกิจของรัฐไทยในช่วงเวลาดังกล่าว โดยพิจารณาจากเนื้อหา ตัวละคร และฉากในนวนิยาย

คำจำกัดความที่ใช้ในวิทยานิพนธ์

1. ภาพลักษณ์ (image):

ภาพลักษณ์ คือ ภาพที่เกิดจากความนึกคิดหรือคิดว่าควรจะเป็นเช่นนั้น (จินตภาพ) ภาษาอังกฤษใช้คำว่า image หมายถึง รูปภาพ ภาพในใจ สิ่งที่ปรากฏขึ้น ภาพพจน์ วาดภาพ จินตนาการ นึกภาพในใจ สะท้อนภาพ เครื่องหมาย เป็นต้น⁸

คำว่าภาพลักษณ์ ซึ่งเดิมใช้คำว่า ภาพพจน์ มาจากคำภาษาอังกฤษว่า image เคยมีผู้แปลว่า จินตภาพ ซึ่งคำว่าจินตภาพนั้น พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ที่ปรึกษา คณะกรรมการบัญญัติศัพท์ภาษาไทย ได้แจ้งต่อที่ประชุมของคณะกรรมการว่า น่าจะมีความหมาย ตรงกับคำว่า figure of speech มากกว่า⁹

งานของ จันทน์ เจริญศรี เรื่อง Postmodern & สังคมวิทยา กล่าวถึง ภาพลักษณ์ใน ลักษณะของ การเสนอภาพตัวแทน เป็นมโนทัศน์ที่กินความกว้าง ความหมายของมันมีตั้งแต่ความ เป็นตัวแทนทางการเมือง การสร้างแผนที่เพื่อจำลองสิ่งที่ถูกสังเกต การทำซ้ำ(เช่นในการถ่ายภาพ) การเสนอแนวคิดของตน เช่นในงานของปัญญาชนที่เสนอภาพตัวแทนผลงานของตนผ่านทางตัว บท และปาฐกถาต่างๆ

นักคิดแนวหลังสมัยใหม่ ซึ่งว่าสิ่งที่น่าสนใจจริงๆเป็นสิ่งที่ไม่อาจเสนอภาพตัวแทนได้ ไม่ว่าจะ เป็นแนวคิด สัญลักษณ์ จักรวาล ความเป็นธรรม ฯลฯ พวกเขา/เธอ เชื่อว่า การเสนอภาพตัวแทน โดยเนื้อแท้แล้วล้วนมีลักษณะเชิงสังคม การเมือง วัฒนธรรม ต้องขึ้นอยู่กับภาษาและมีลักษณะเชิง ญาณวิทยา ซึ่งเป็นสิ่งแสดงถึงความต้องการของบุคคลที่มีสิทธิอำนาจที่จะขจัดความซับซ้อน การ เสนอภาพตัวแทน ตั้งอยู่บนสมมุติฐานที่ว่า มีความจริง “อยู่ข้างนอกนั้น” (The truth is out there) ที่ จะถูกนำมาเสนอใหม่แต่นักคิดแนวหลังสมัยใหม่เชื่อว่า ความจริงไม่ได้มาก่อนการเสนอภาพ ตัวแทน แต่การเสนอภาพตัวแทนต่างหากที่สร้างความจริงที่มันต้องการถ่ายทอดขึ้นมา¹⁰

⁸ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, หน้า 2538), หน้า 620; วิทย์ เต็มบุรณธรรม, พจนานุกรม ไทย-อังกฤษ, หน้า 538.

⁹ ราชบัณฑิตยสถาน, เรื่องเดิม, หน้า 62.

¹⁰ จันทน์ เจริญศรี, Postmodern & สังคมวิทยา (กรุงเทพฯ: วิทยา, 2544).

งานของ สายพิน แก้วงามประเสริฐ เรื่อง ภาพลักษณ์ท้าวสุรนารีในประวัติศาสตร์ไทย
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2537.

ได้กล่าวถึงภาพลักษณ์ ในความหมายของตัวแทน หรือสิ่งที่รัฐใช้เป็นสื่อที่รับใช้อุดมการณ์
ของชาติ ซึ่งวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ให้ภาพลักษณ์ของท้าวสุรนารี คือความยิ่งใหญ่ของท้องถิ่นที่มี
ความผูกติดกับรัฐส่วนกลาง แสดงให้เห็นความจงรักภักดีของท้าวสุรนารีและเมืองโคราชที่มีต่อ
กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐบาลในช่วงนั้นต้องการตามแนวทางนโยบายแบบเชื้อชาตินิยม ที่ต้องมี
ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังนั้นการที่รัฐเลือกให้ภาพลักษณ์ของท้าวสุรนารีเป็นวีรสตรีของชาติ
เพื่อต้องการนำเอาวีรกรรมของคุณหญิงโมมารับใช้อุดมการณ์ของรัฐและทางการเมือง โดยเฉพาะ
ความพยายามจะสร้างความรู้สึกร่วมกันอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างส่วนกลางกับหัวเมืองทางภาคอีสาน
และเป็นตัวแทนของท้องถิ่นที่แสดงความจงรักภักดีต่ออำนาจรัฐส่วนกลาง ขณะเดียวกันคุณหญิงโม
ก็เป็นตัวแทนของส่วนกลาง ที่เป็นแบบอย่างให้คนในท้องถิ่นถือเป็นแบบอย่างในการเป็น
“พลเมืองดี” ตามที่รัฐต้องการด้วย¹¹

งานของ มรกต เจวจินดา เรื่อง ภาพลักษณ์ของปรีดี พนมยงค์กับการเมืองไทย พ.ศ. 2475-
2526 วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ สาขาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2537

อธิบายความหมายของคำว่าภาพลักษณ์ ในลักษณะของการให้คุณค่าและความหมายต่อสิ่ง
ใดๆ ที่สัมพันธ์กับบริบท สภาพสังคม การเมือง เศรษฐกิจในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งภาพลักษณ์จะดีหรือ
ร้ายนั้นขึ้นอยู่กับใครเป็นผู้สร้าง และสร้างเพื่อรองรับความชอบธรรมอะไร วิทยานิพนธ์เล่มนี้ได้
กล่าวถึงภาพลักษณ์ของปรีดี พนมยงค์ในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับบริบททางสังคม
การเมือง และกลุ่มที่มีอำนาจทางการเมืองที่มีส่วนผลักดันต่อการให้คุณค่าและความหมายของปรีดี
พนมยงค์ ที่มีทั้งด้านดี และลบแตกต่างกัน¹²

จากคำอธิบายความหมายของคำว่าภาพลักษณ์ที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ภาพลักษณ์ใน
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จึงมีความหมายของภาพลักษณ์ คือ การมองคุณค่าและความหมายของสิ่งใดๆที่
มีส่วนสัมพันธ์กับบริบททางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ ผ่านกระบวนการรับรู้และมีภาพ
ดังกล่าวอยู่ในใจ ดังนั้นภาพลักษณ์ของชาวจีนในเมืองไทยที่ปรากฏในนวนิยายไทย
พ.ศ. 2512-2533 จึงมีส่วนสัมพันธ์กับบริบททางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ ในแต่ละช่วงทศวรรษ ซึ่ง

¹¹สายพิน แก้วงามประเสริฐ, “ภาพลักษณ์ของท้าวสุรนารีในประวัติศาสตร์ไทย” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
คณะศิลปศาสตร์ สาขาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2537, หน้า 318-319.

¹²มรกต เจวจินดา, “ภาพลักษณ์ของปรีดี พนมยงค์กับการเมืองไทย พ.ศ. 2475-2526” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต
คณะอักษรศาสตร์ สาขาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2537, หน้า 75-83.

ภาพลักษณ์นั้นต้องเป็นภาพที่อยู่ในใจและความคิดที่ได้รับการถ่ายทอดมาหรือได้รับรู้มาจากทั้งประสบการณ์ตรง และทางอ้อมของคนในสังคม

2. ความเป็น “คนอื่น” (The Other):

ความเป็น “คนอื่น” คือ ลักษณะที่แตกต่างของกลุ่มคนในเรื่องเชื้อชาติ วัฒนธรรม วิถีชีวิต โดยการนำสิ่งหนึ่งสิ่งใดขึ้นมาเปรียบเทียบกับให้เกิดความแตกต่าง¹³

สมเกียรติ วันทะนะ ให้ความหมายของ ความเป็น “คนอื่น” ที่สัมพันธ์กับแนวความคิดว่าด้วย “รัฐประชาชาติ” อันได้แก่ ชุมชนทางการเมืองของมนุษย์กลุ่มหนึ่งซึ่งถือว่าตนเป็นพวกเดียวกัน มีภาษาและวัฒนธรรมเดียวกัน มีประสบการณ์ประวัติศาสตร์ร่วมกัน อยู่ในสังกัดรัฐหรือประเทศเดียวกัน” ซึ่งกระบวนการเป็นรัฐประชาชาติของไทยเป็นสิ่งที่ดำเนินมาตลอดช่วงรัชกาลที่ 5 – ยุคการสร้างชาติของรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามโดยผ่านกระบวนการเป็นรัฐที่มีอาณาเขตที่แน่นอน (ร.5) การเร้าความรู้สึกทางการเมืองของเชื้อชาติให้คนในรัฐมีความรู้สึกถึงเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะทางของรัฐของตนที่ต่างจากรัฐอื่นๆ (ร.6) และการเร้าความรู้สึกทางเชื้อชาติของสังคมนการเมืองที่มุ่งให้รัฐของตนเป็นมาตุภูมิของเชื้อชาติที่ยิ่งใหญ่เพียงชาติเดียว (สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม) ตามลำดับ¹⁴

อย่างไรก็ดีกระบวนการเป็นรัฐประชาชาติของประเทศไทย (รวมทั้งรัฐประชาชาติอื่นๆ) เป็นสิ่งที่ตั้งอยู่บนปัญหาประการสำคัญ คือ ชุมชนที่เรียกว่า “ชาติ” ตามแนวคิดที่ว่าด้วยรัฐประชาชาติเป็นชุมชนในจินตนาการที่สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ไม่เคยรู้จักหน้าค่าตากันมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีความขัดแย้งกัน แต่ถูกจินตนาการและทำให้เป็นพวกเดียวกัน มีความสัมพันธ์ที่ราบรื่น มีความสามัคคีปรองดองกัน และอยู่ภายใต้การนำของราชการที่มีประสิทธิภาพ¹⁵

สายชล ลัทยาบุรุษ และ ธงชัย วินิจจะกูล ได้นิยาม ความเป็น “คนอื่น” เป็นสิ่งที่มีความหมายและความสำคัญต่อการเป็นรัฐประชาชาติของไทยในแง่ที่ว่า การสร้างและให้ความหมายแก่ “ชาติไทย” หรือการสร้างจินตนาการเรื่อง “ชาติไทย” ที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้สมาชิกของชุมชนนั้นอาศัยการแบ่งแยกสร้างความแตกต่างให้แก่ผู้คนที่อยู่ในอาณาเขตของรัฐ/ประเทศเป็น

¹³ ราชบัณฑิตยสถาน, *เรื่องเดิม*, หน้า 78.

¹⁴ สมเกียรติ วันทะนะ, *อุดมการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย* (นครปฐม: โรงพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมและฝึกอบรมการเกษตรแห่งชาติ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน, 2544), หน้า 78.

¹⁵ สมเกียรติ วันทะนะ, *ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยสมัยใหม่* (กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), หน้า 150-152.

¹⁶ นิธิ เอียวศรีวงศ์, *ชาติไทย เมืองไทย แบบเรียน และอนุสาวรีย์: ว่าด้วยวัฒนธรรม รัฐ และรูปการจิตสำนึก* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2538), หน้า 50-53.

“พวกเรา” (us) และ “พวกเขา” (others) เพื่อเน้นการกระตุ้นให้เกิดความผูกพันสามัคคีในระหว่าง “พวกเรา” อย่างแน่นแฟ้นโดยการทำให้คนในสังคมมีสำนึกรับรู้ถึงการมีอยู่ของ “พวกเรา” ซึ่งมักจะหมายถึงคนต่างชาติพันธุ์ ต่างวัฒนธรรมที่เป็น “คนอื่น” หรือเป็นศัตรูของชาติอันจะทำให้ผู้คนในชาติเข้าใจถึงการเป็นคนไทยและมีสำนึกในเรื่อง “พวกเรา” ที่เป็นพวกเดียวกัน¹⁷

ดังนั้น “คนอื่น” ที่ใช้ในวิทยานิพนธ์นี้โดยรวมแล้วจึงใช้ในความหมายถึง กลุ่มคนที่รัฐหรือสังคมถือเป็นคนต่างเชื้อชาติ ต่างวัฒนธรรมกับคนไทยตามเกณฑ์ของทางการหรือสังคม เช่น กรณีของคนจีนในไทยหรือคนเชื้อสายจีนในไทย ซึ่งหากพิจารณาจากกระบวนการเป็นรัฐประชาชาติของประเทศไทย ในขั้นตอนการเร้าความรู้สึกทางการเมืองของเชื้อชาติของคนในประเทศ ในสมัยรัชกาลที่ 6 และการเร้าความรู้สึกทางเชื้อชาติของสังคมนครเมืองที่มุ่งความยิ่งใหญ่ของชนชาติไทย ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม จะพบว่าคนจีนในไทยหรือลูกหลานจีนในไทยถูกนิยามให้เป็น “คนอื่น” ด้วยความแตกต่างทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมกับแบบแผนความเป็นไทยที่กำหนดโดยรัฐบาลหรือสังคม

3. จีนสยาม: (Sino-Siamese)

เกษียร เตชะพีระ ได้นิยามคำว่า “จีนสยาม” คือ ลักษณะพิเศษที่เกิดขึ้นแก่ลูกหลานเชื้อสายจีนที่เกิดจากกลุ่มชาวจีนที่อพยพมาตั้งหลักแหล่งทำกินในประเทศไทย มีการติดต่อคบหาและแลกเปลี่ยน ผสมผสานทางสังคมวัฒนธรรมกับคนไทย รวมทั้งชนชาติอื่นๆบนแผ่นดินไทย จนทำให้ลูกหลานของคนจีนอพยพมีลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมและความสำนึกความเป็นจีนที่แตกต่างจากคนจีนที่อยู่ในประเทศจีน เนื่องจากเติบโตขึ้นในเป้าหมายลอมทางวัฒนธรรมที่ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมจีน และวัฒนธรรมของชาติอื่นๆ บนแผ่นดินไทย¹⁸

วรศักดิ์ มหัทธโนบล ที่ได้อธิบายคำว่า “จีนสยาม” คือ ภาพสะท้อนปฏิสัมพันธ์ที่แนบแน่นของชาวไทยและชาวจีน จนฝ่ายหนึ่งสามารถรับเอาคำของอีกฝ่ายหนึ่งมาใช้ได้อย่างไม่รู้สึกขัดใจกันเกิดขึ้นบนพื้นฐานของการยอมรับวัฒนธรรมของกันและกัน¹⁹

ดังนั้นในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ คำว่า “จีนสยาม” จึงหมายถึง ชาวจีนและลูกหลานเชื้อสายจีนที่เกิดในเมืองไทย ได้ผสมผสานปรับตัวเป็นไทย ผูกพันกับสังคมไทย โดยรับเอาทั้งวัฒนธรรมไทยและองค์ความรู้วัฒนธรรมความเป็นจีนของตนเองไว้ จึงทำให้เกิด 2 วัฒนธรรมในตนเอง

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 53-54; สายชล สัตยานุรักษ์, *ความเปลี่ยนแปลงในการสร้างชาติไทยและความเป็นไทยโดยหลวงวิจิตรวาทการ* (กรุงเทพ: มติชน, 2545), หน้า 165-174; ธงชัย วินิจจะกูล, “ความเป็นชาติไทย ผลผลิตของนิยาม?”, *จดหมายเหตุวารสังคมศาสตร์* 11, 4 (พฤษภาคม-กรกฎาคม 2532): 74-76.

¹⁸ เกษียร เตชะพีระ, *เรื่องเดิม*, หน้า 52-55.

¹⁹ วรศักดิ์ มหัทธโนบล, “อันเนื่องมาแต่คำว่า “จีนสยาม”” ใน *มติชนสุดสัปดาห์* 22, 1107 (4 พฤศจิกายน 2544), หน้า 29-30.

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อให้ทราบถึงความหมายและพัฒนาการของภาพลักษณ์ชาวจีนในเมืองไทยที่ปรากฏในนวนิยายไทย พ.ศ. 2512-2533
2. เพื่อให้ทราบปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างภาพลักษณ์ของชาวจีนที่มีรากฐานมาตั้งแต่ พ.ศ. 2512-2533
3. เพื่อให้ทราบประวัติศาสตร์ของชาวจีนในสังคมไทยได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

บททวนวรรณกรรม

การศึกษาเกี่ยวกับสังคมจีนและชาวจีนในประเทศไทย ที่เน้นเฉพาะเจาะจงในประเด็นลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนสถานภาพความเป็นจีนของสังคมและชาวจีนในไทย กล่าวได้ว่ามีจำนวนไม่มากนัก โดยสามารถแบ่งงานเขียนทางด้านประวัติศาสตร์ออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1. การศึกษานโยบายของรัฐบาลที่มีต่อชาวจีนในประเทศไทย เช่น งานศึกษาของ ภูวดล ทรงประเสริฐ²⁰ ศรีศักร ชูสวัสดิ์²¹ ณรงค์ พ่วงพิศ²² พวงร้อย กล่อมเกลี้ยง²³ ฯลฯ ประเด็นหลักของการศึกษากลุ่มนี้อยู่ที่การศึกษานโยบายการจัดการทางการเมืองและสังคม เพื่อควบคุมหรือแก้ไขปัญหาชาวจีนในประเทศของรัฐบาลช่วงเวลา ระหว่างปี พ.ศ. 2325-2500
2. การศึกษาบทบาททางเศรษฐกิจและสังคมของชาวจีนในประเทศไทย เช่น งานศึกษาของมัลลิกา เรืองระพี²⁴ พรรณี อวนสกุล²⁵ พูนเกศ จันทกานนท์²⁶ พลกุล อังกินันท์²⁷ กนิษฐา

²⁰ ภูวดล ทรงประเสริฐ, “นโยบายของรัฐบาลที่มีต่อชาวจีนในประเทศไทย (พ.ศ. 2475-2500)” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519.

²¹ ศรีศักร ชูสวัสดิ์, “สุกปี: การจัดเก็บเงินค่าแรงงานแทนการเกณฑ์แรงงานจากคนจีนในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.

²² ณรงค์ พ่วงพิศ, “นโยบายการศึกษาของคนจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2514.

²³ พวงร้อย กล่อมเกลี้ยง, “พระบรมราโชบายเกี่ยวกับปัญหาชาวจีนในพระราชอาณาเขตรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2516.

²⁴ มัลลิกา เรืองระพี, “บทบาทของชาวจีนในด้านเศรษฐกิจ สังคม และศิลปกรรมไทยสมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517.

ไทเศษะวัฒน์²⁸ นิวัติ ต้นไพศาล²⁹ วิยะดา ทองมิตร³⁰ พวงทิพย์ เกียรติสกุศล³¹ ฯลฯ ประเด็นหลักของการศึกษากลุ่มนี้อยู่ที่การศึกษาและอธิบายถึงบทบาททางเศรษฐกิจและสังคมของชาวจีนในประเทศไทยที่เป็นพ่อค้า ผู้ประกอบการธุรกิจ แรงงาน โดยได้ชี้ว่าชาวจีนในประเทศไทยเป็นปัจจัยสำคัญของระบบเศรษฐกิจและสังคมไทย งานศึกษากลุ่มนี้ ให้ภาพบทบาททางเศรษฐกิจและสังคมของชาวจีนในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2325-2476

3. การศึกษาบทบาทและการเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวจีนในประเทศไทย เช่น งานศึกษาของ สุภรณ์ เลิศพาณิชย์กุล³² เอธิจิ มูราชิม่า³³ เพ็ญพิสุทธิ์ อินทรภิรมย์³⁴ ฯลฯ ประเด็นหลักของงานศึกษากลุ่มนี้ คือ การศึกษาและอธิบายถึงบทบาทและการเคลื่อนไหวทางการเมืองในประเทศไทย ทั้งในรูปแบบของสมาคมลับอั้งยี่ เพื่อให้ความช่วยเหลือกันในหมู่สมาชิกและการก่อจลาจลต่อต้าน การกดขี่ของนายจ้างและข้าราชการท้องถิ่น หรือ การใช้สื่อสิ่งพิมพ์ เพื่อสนับสนุนช่วยเหลือรัฐบาลไทย ตลอดจนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในประเทศจีน และนโยบายปราบปรามการเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวจีนโดยรัฐบาลไทย งานศึกษากลุ่มนี้จะให้ภาพบทบาทและการเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวจีนในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2367-2484

²⁵ พรหมณี อวนสกุล, “กิจการเหมืองแร่ตีบุกกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจภาคใต้” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.

²⁶ พูนเกษ จันทกานนท์, “ประวัติความเป็นมาและการขยายตัวทางการค้าของชาวจีนในกรุงเทพมหานคร ระหว่าง พ.ศ. 2398-2475” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.

²⁷ พลกุล อังกินันท์, “บทบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2514.

²⁸ กนิษฐา ไทเศษะวัฒน์, “บทบาทขุนนางไทยเชื้อสายจีนในประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2367-2453” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2533.

²⁹ นิวัติ ต้นไพศาล, “บทบาทของชาวจีนในหัวเมืองชายฝั่งทะเลตะวันตก พ.ศ. 2411-2475” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2533.

³⁰ วิยะดา ทองมิตร, “การใช้แรงงานชาวจีนในสังคมไทย พ.ศ. 2425-2453” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2527.

³¹ พวงทิพย์ เกียรติสกุศล, “บทบาทของชาวจีนและชาวตะวันตกต่อกิจการเหมืองแร่ตีบุกของมณฑลภูเก็ต ตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 25-2474” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.

³² สุภรณ์ เลิศพาณิชย์กุล, “สมาคมลับอั้งยี่ในประเทศไทย พ.ศ. 2376-2453” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2524.

³³ เอธิจิ มูราชิม่า, การเมืองจีนสยาม การเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย ค.ศ. 1924-1941, วรศักดิ์ มหัทธโนบล แปลและบรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539)

³⁴ เพ็ญพิสุทธิ์ อินทรภิรมย์, เขียวสุดเส็ง สิบญี่เอ็ง: ทักษะและบทบาทของจีนสยามในสังคมไทย (กรุงเทพฯ: ศูนย์ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทยกับประเทศในเอเชีย ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547)

4. การศึกษาสังคมจีนและการรวมกลุ่มของสังคมชาวจีนและความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนชาวจีนกับกลุ่มคนอื่นๆ เช่น งานศึกษาของ วิลเลียม จี สกินเนอร์³⁵ สาวิตรี ทัพพะสุด³⁶ ปราธนา โกเมน³⁷ เกษียร เตชะพีระ³⁸ ฯลฯ ประเด็นหลักของงานศึกษากลุ่มนี้อยู่ที่การชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ ไทย-จีน ที่มีอย่างยาวนาน ทำให้มีชาวจีนเข้ามาอยู่อาศัยและตั้งชุมชนในไทย มีความสัมพันธ์ทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจทั้งทางดีและทางที่สร้างความขัดแย้งกับชุมชนของกลุ่มคนอื่นๆ ในไทย ตลอดจนการที่ชาวจีนได้รวมกลุ่มในรูปสมาคมเพื่อให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สัมพันธ์ไปกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองทั้งในและนอกประเทศ

นอกจากงานทางประวัติศาสตร์แล้วยังมีงานทางด้านวรรณคดีเปรียบเทียบที่กล่าวถึงคนจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องภาพลักษณ์ของชาวจีนในสังคมไทยคือ พัชรี วราศรัย. “นวนิยายไทยที่เสนอภาพสังคมชาวจีนในเมืองไทย” วิทยานิพนธ์ ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต วรรณคดีเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2537.

งานชิ้นนี้เป็นงานที่มุ่งวิเคราะห์นวนิยายที่เสนอภาพสังคมชาวจีนในเมืองไทยที่ตีพิมพ์ในช่วง พ.ศ. 2512-2533 เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของเรื่องและทัศนคติของนักเขียนที่มีต่อชาวจีน ในนวนิยาย งานชิ้นนี้ได้ศึกษาตามเนื้อหาของนวนิยายที่สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือนวนิยายที่เสนอภาพสังคมชาวจีนในแนวชีวิต และนวนิยายที่เสนอภาพสังคมชาวจีนในแนวขบขัน แต่ละประเภทมีลักษณะเนื้อหาและ โครงเรื่องแตกต่างกัน ซึ่งในแนวชีวิตนั้นก็แบ่งได้อีก 2 กลุ่ม คือนวนิยายที่เสนอภาพสังคมชาวจีนด้านการต่อสู้ชีวิตและนวนิยายที่เสนอภาพชีวิตครอบครัว นวนิยายที่เสนอภาพสังคมชาวจีนนั้นจะเน้นภาพของชาวจีนที่มีความขยันขันแข็งมีมานะอดทนต่อความยากลำบากจนสามารถสร้างฐานะจนร่ำรวยได้ ส่วนนวนิยายที่เสนอภาพภาพชีวิตครอบครัว แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งภายในตระกูลเดียวหรือสองตระกูลและระหว่างชาวจีนรุ่นเก่าและชาวจีนรุ่นใหม่ งานชิ้นนี้ยังได้มีการเสนอภาพของชุมชนชาวจีนในเมืองไทยทั้งบริเวณสำเพ็งหรือตลาดน้อย แม้ว่างานชิ้นนี้จะป็นงานที่นำเสนอภาพของสังคมชาวจีนในไทย แต่เป็นการวิเคราะห์ตามแนวทางวรรณคดีเปรียบเทียบที่มีการวิเคราะห์ โครงร่าง เนื้อหา ฉาก ตัวละคร โดยยังไม่มีการเชื่อมบริบททางสังคมที่เด่นชัดที่มีผลต่อการเขียนนวนิยายที่เกี่ยวกับชาวจีนในเมืองไทย

³⁵ วิลเลียม จี สกินเนอร์, สังคมจีนในประเทศไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2529)

³⁶ สาวิตรี ทัพพะสุด, “ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนชาวไทย จีน และตะวันตกในกรุงเทพฯ พ.ศ. 2398-2453” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.

³⁷ ปราธนา โกเมน, “สมาคมชาวจีนในกรุงเทพฯ พ.ศ. 2440-2488” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.

³⁸ เกษียร เตชะพีระ, แกลดคล้ายมังกร: รวมข้อเขียนว่าด้วยความเป็นไทย (กรุงเทพฯ: คมฟ้า, 2537).

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้พยายามที่จะศึกษาเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของชาวจีนในนวนิยายไทย พ.ศ. 2512-2533 ที่เน้นประเด็นการสร้างหรือเสนอภาพลักษณ์ของชาวจีนที่ปรากฏในนวนิยาย โดยพิจารณาบริบททางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับภาพลักษณ์ของชาวจีนในนวนิยายอย่างรอบด้าน อันเป็นการศึกษาที่ยังมีไม่มากนัก